

szét akkor a tanítónak kellene elvégezni, az elemzésben járatlan gyerek helyet. Rajz-elképzeléseiről pedig szívesen számol be a gyerek is. Ebbeli munkájában (munka közben) viszont segíthetjük anélkül, hogy passzivitásra kényszerítsen. A valós szemléltre való törekvéseben, a részletek alaposabb kidolgozásában és a lényeg megragadásában pedig előnyösen irányíthatjuk a passzivitásra szorítás veszélye nélkül. Miért így rajzoljuk? Miért nem amúgy? – Egy-egy képet a sorból meg is rajzoltathatunk. A többi képek pedig a szövegét írhatjuk le.

Így a gyermek a mi segítségünkkel ugyan, de erősen személyes aktivitással dolgozza fel az olvasmányt. A helyzet és az esemény sokáig élesen marad meg benne. A mondanivalót tükröző kifejezések sem tűnnek el, mert erősen tapadnak a helyesen és jól átfogott helyzettel megértetett gondolathoz.

A mondanivalót megvilágító szavak az eseményen és mondanivalón keresztül is gazdag tartalmat kapnak. – Ezután, ha más helyzetben és hasonló megvilágításban hallja ugyanezeket a kifejezéseket, vagy ha arra ösztönözzük a gyermeket, hogy ezeket a kifejezéseket hasonló megjelölésnél, helyzetleírásnál alkalmazza is, akkor a gondolkodásuknak és kifejezőkészségüknek fejlesztésén keresztül egyaránt sokat tettünk a fogalmazó készség kifejlődése érdekében.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy lehetne valakinek gondolatai és mégsem látnak sohasem napvilágot, mert nem tanulta meg gondolatait abban a valóságos helyzetben továbbvinni, amelyben az megszületett. Éppen ezért meghal, mert nincs ami termékenyen inspirálja. De ugyanígy lehet valakinek gadag szókinccse, ha nem kapcsolódik erősen a világ valóságos eseményeihez, jelenségeihez, szójátékra lesz alkalmas csupán, mert nincs benne feszítő erő, nincs benne változat és szín, ami más és más helyzetben új és új termékenységekben szökhethet elő.

OLÁH EMŐD

Hajdúböszörmény, Óvónőképző Intézet

Eszztétikai nevelés az iskolában énekes mesével

Az „Ének-Zene„ hipotétikus tanterv rendkívül lényeges – zenepedagógiai szempontból korszakalkotó –, újítások bevezetését tervezi. Az első olyan tanterv – tervezet –, amely megvalósítja az „óvodára építés”-t. Eddig ugyanis, különösen az utóbbi években, de évtizedeken keresztül is sok szó esett az óvoda iskolára való elő- és felkészítéséről, mely alapjaiban és lényegében helyes koncepció, de sok esetben amit az óvoda előkészített, az az iskolában néhány évi késéssel valósult csak meg, tehát 1–2–3 évi űr után lett csak folytatása; megszakadt a folyamat. Mire gondolok itt?

A zenehallgatás – ezen belül az énekes mesék bemutatása – az, amivel az iskola alsó tagozata nem, vagy alig foglalkozott.

Péter József: *Zenei nevelés az általános iskolában* (megjelent 1973-ban) című igen értékes és széles körű munkájában, melyben az általános iskolai zenei nevelés-oktatás egészét vizsgálja, eredményeit közreadja és perspektívát is

nyújt, a zenehallgatás általános iskolai gyakorlatával kapcsolatban elszomorító dolgokat ismert. Lássuk tehát felmérésük adatait, mely a zenehallgatásra vonatkozik.

„A felmérést 37 vidéki iskolában végezve, a bemutatott művek és a bemutatás módszere iránt érdeklődtünk. Itt a művek és a bemutatások mennyiségére vonatkozó adatok néhányát ismertetjük.

Rendszeres zenehallgatás a megkérdezett iskolákban az alábbi osztályokban (évfolyamokban) folyik:

- 3 iskolában a 4–8. osztályokban,
- 9 iskolában az 5–8. osztályokban,
- 3 iskolában a 6–8. osztályokban,
- 4 iskolában a 7–8. osztályokban,
- 16 iskolában csak a 8. osztályban.

Összesen 37 szerző 164 művét, 325 esetben közölték, mint hallgatott művet.”¹

Amint látjuk, az alsó tagozatban szinte egyáltalán nem volt a 37 iskolában zenehallgatás,

ugyanis az a három iskola, ahol már a 4. osztályban elkezdtek a rendszeres zenehallgatást, szinte számításba sem vehető, annyira elenyészően csekély a 3, a 37-hez viszonyítva. Egyébként a legutóbbi Tanterv – nem számítva a néhány évvel ezelőtti kiegészítést, módosítást – pl. az 1. osztályban csupán április 4.-ével és május 1.-ével kapcsolatban írt elő zenehallgatást. A hipotetikus tanterv (tervezet és a legutóbbi módosítás) előtt a tantervek meg sem említették a magyar népdalokat, énekes meséket, avagy (szöveges) műdalokat, stb. mint zenehallgatásra alkalmas vagy szükséges anyagokat. Így az óvoda zenehallgatási – énekhallgatási is – munkájának folyamata megszűnt az általános iskola alsó tagozatában. Tehát volt iskolaelőkészítés e téren, de nem volt folytatása, nem volt a zenehallgatás területén óvodára való építés.

A hipotetikus tantervben már e hiányosság teljes mértékben kiküszöbölődött. Levonva a megfelelő konzekvenciákat, ezeket írja:

„A hipotetikus tantervben figyelembe vesszük az Óvodai Nevelési Program ének-zenével foglalkozó részét, feladat- és követelményrendszerét. Összhangot kívánunk teremteni az óvodában vagy az iskolaelőkészítés során elsajátított készségek és az iskolai készség- és képességfejlesztés között.”²

Lentebb igen önkritikusan, de a jövőt illetőleg igen határozottan nyilatkozik a tervezet: „Első ízben határoztuk meg a zenehallgatás követelményrendszerét.”³

Úgy hiszem a fentebbi rövid, de annál lényegesebb – a zenehallgatást kellően értékelő – kijelentés után nem árt, ha idézzük a hipotetikus tantervnek az 1. osztályra vonatkozó zenehallgatási elképzelését, tervezetét, koncepcióját: „Különböző hangulatú, egyszerűbb, magyar és más népek gyermek- és népdalai, kisebb terjedelmű műzenei szemelvények meghallgatása (2–3') a tanító énekes vagy hangszeres bemutatásával, más élő zenei előadásban, illetve gépi zenével.”⁴

Kétségtelen előttem, hogy az évek óta kimunkálás alatt levő ének-zenei tanterv-tervezet merített Péter József már említett átfogó munkájából. Az 1–4. osztály zenehallgatásával kapcsolatban Péter József ezeket írja: „A zenehallgatás itt még csak hangulatkeltő, kedvserkentő, szoktató alkalmi foglalkozás. A kétszólamú éneklés is inkább csak kánonokra szorítkozik, fellegelt dalokkal, osztinató kísérettel kiegészítve. Az *egyszólamú dal* és a vele kapcsolatos (népi) játék adja a zeneművek túlnyomó többségét.”⁵

A fentiekkel teljes mértékben egyetértve olyan kiegészítéssel való módosítást javasolok csupán, amely az énekes mesékre vonatkozik. Igaz az, hogy mind az óvodában, mind az általános iskola alsó tagozatában a zenehallgatás *bangulatkeltő*, *kedvserkentő*, a tudatos, tervszerű zenei megfigyelésre *szoktatást* szolgálja. És ha ez így van, akkor ezt semmi nem szolgálhatja

jobban az iskola első osztályában, mint az énekes mesék; azok, amelyeket már az óvoda 3 korcsoportjában is hallott, valamilyen vizuális szemléltetéssel, „dramatizálással” egybekötve, és más, még addig nem látott-hallott magyar és más népek énekes meséi. Természetesen itt már nagyobb szerepet kaphatnak a különféle modern oktatástechnikai audiovizuális eszközök, berendezések, mint pl. a magnetofon, a diavetítő, ezek szinkronizátorral való összekapcsolása és együttes működtetése, a „hangos dia” – hangosított diasorozatok, valamint esetleg a hangos avagy néma pergő film.

Az idézetek lényegében helyesen szemléltetik a teendőket. Hiszen mit is ér az óvodai élő énekes és hangszeres és gépzenei zenehallgatás, ha az iskolában bővőpataként 3–4 évre eltűnik, amint azt a Péter József által közreadott reprezentatív – bizonyára az országos helyzetet tükröző – zenehallgatási felmérés is mutatja. A 37 iskolában az 1–3. osztályokban egyáltalán nem volt a felmérés időszakában zenehallgatás. A 4. osztályban is 37 közül csak 3-ban.

A hipotetikus tanterv új anyag- és eszközrendszert kíván, új tankönyveket, munkafüzeteket, tanári kézikönyveket, segédkönyveket, hanglezmekeket, *manipulációs eszközöket, szemléltető képeket*... *pergő- és diafilmeket*...⁶

Az utóbbi idézetből igen lényegesnek tartom a manipulációs eszközöket, a szemléltető képeket, a pergő- és diafilmeket. Valamennyit főként az énekes mesék zenehallgatása szempontjából.

Az óvodában árnyjátékkal, talppal ellátott asztalra kirakott síkbákkal, hurkapalcikára erősített síkbáb-figurákkal, táblára rajzolt, mágneses-avagy filc- applikációs táblára kirakott énekes meséket az általános iskola alsó tagozatában kitűnően meg lehet jeleníteni diafilmekkel, hangosított diasorozatokkal, vagy pl. hangos, pergő „rajzfilmek”-kel. Ez utóbbiakon érdemes elgondolkozni. Véleményem szerint érdemes lenne vele megpróbálkozni.

„A diafilm a mese... cselekményét képsorba rendezi, szemléletesen tárja elénk... a legjellemzőbb mozzanatokot.”⁷

„Az álló és mozgó képsorok új és új pedagógiai situációkat teremtenek; amelyekre a tanulók igen gyorsan és érzékenyen reagálnak. Gyorsabban és érzékenyebben, mintha csak képeket mutogatnánk nekik – vetítés nélkül.”⁸

Az énekes mesék általános iskolai alsó tagozatos, főként 1. és 2. osztályos felhasználásához véleményem szerint kétség nem férhet, sőt tulajdonképpen, ha a hipotetikus tanterv ezt így nem is közli, de a magyar népdalok és más népek népdalainak bemutatása ezt egyenesen meg is követeli, hiszen a népdalok egy jó része elbeszélő, mese jellegű, mely igen közel áll a gyermekhez.

„A vizuális szemléltetéssel hasonl”-ha-atlanul élményszerűbbek lesznek az ének-zenei foglalkozások; a művészi képek, rajzok, fényképek, bábok az izlésfejlesztést is nagymértékben szol-

gálják.”⁹ Természetesen az óvodából az iskolába átkerülő gyermekek zökkenőmentés beilleszkedését segítik elő az énekes-mesék, melyekhez hozzácsokolt az óvoda ének-zenei foglalkozásain.

„Művészi fényképek, rajzok, vagy akár síkbabok alapján készített diasorozatok hasonlíthatatlanul elmélyítik e kis népzenei remekműveket. ... értelmi, érzelmi és esztétikai hatásuk (szérintem) vitán felüli.”¹⁰

Mindezek után meggyőződésem, hogy az óvoda zenei iskolaelőkészítése, valamint az iskolának az óvodai ének-zenei nevelésre való építése kétségtelenül igen gyümölcsöző lesz az elkövetkező években, évtizedekben.

JEGYZETEK

¹ Péter József: Zenei nevelés az általános iskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 24–25. lap.

² Hipotetikus tanterv. Ének-Zene, Általános iskola 1–8. o. 38. l.

³ Idézett mű. 38. lap.

⁴ Idézett mű. 8. lap.

⁵ Péter József: I. m. 27. lap.

⁶ Hipotetikus tanterv. (I. m.) 39. lap.

⁷ Szabados László: A diafilmek elterjedése a 3–14 évesek körében és felhasználhatósága az óvodában. Magyar Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleményei III. kötet. 1965. 228. l.

⁸ Az audiovizuális oktatás kézikönyve. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968. 18. lap.

⁹ Oláh Emőd: Diasorozat az óvodában. Audiovizuális Közlevények 1975/2. 141. lap.

¹⁰ I. m. 141. lap.

MIKLÓS GYULÁNE
Budapest

„Vers: varázslat, valóság”

Egy 7. osztályos irodalmi munkafüzetes kísérletről

Három éven keresztül folyt az OPI Magyar Tanszékek irodalmi munkafüzetes kísérlete. Ezek a munkafüzetek az 5. és 6. osztály anyagát dolgozták fel, beleillesztve a készség- és képességfejlesztés rendszerét. A három kísérleti év tapasztalatainak összegezése azt mutatja, hogy az e taneszköz alkalmazhatóságával kapcsolatos elképzelés helyes volt, a munkafüzet különösen inspirálóként, szemléletformálóként bevált.

Az 1974 őszen kipróbálásra került 7. osztályos irodalmi munkafüzet nem elsősorban metodikai kísérlet tárgyát képezi – tehát nem a munkafüzetnek mint egy bár igen korszerű, a többivel szerves egészet alkotó taneszköznek szerepét, funkcióját vizsgálja –, hanem *elsődlegesen témakísérlet*. (Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a nem kísérlet veti fel a munkafüzetes eljárások finomításának, variálásának lehetőségeit.)

A 15 óra alatt feldolgozott téma címe: „Vers: varázslat, valóság”. (Régi igény, hogy megközelítésében élményszerűbb, alapjaiban tudományosabb „verstan” tanításával segítjük a komplexitás felé törő elemzéseket, a teljesebb befogadást, az önállóbb interpretációt.) Bemutatja a verset, mint a valóságból kinövő, annak jelenségeiből, tényeiből, összefüggéseiből táplálkozó, azt tükröző, mégis öntörvényű, saját, szuverén életet élő produktumot – művészi alkotást. Azt a folyamatot vizsgálja – természetesen nem tételeken –, ahogyan az objektív valóság beépül a szubjektumba, *a lírai én reakcióit*. (Ebből logikusan következik, hogy az epika körébe tartozó versés művek nem képezik vizsgálódásunk tárgyát, nem kapnak helyet a munkafüzetben.)

Korunk jelensége az elidegenedés és elgépiesedés, a dehumanizáló tendenciákat mutató világ fokozott felelősséggel tölti el mindazokat, akik a művészeti nevelést élethivatásként gyakorolják. Minden esztétikum valami etikummal áll kapcsa-